

Dr. sc. Ante Bistričić / Ph. D.
Adrijana Agatić, univ. bacc. ing., student
Nikolina Trošić, univ. bacc. ing., student
 Sveučilište u Rijeci / University of Rijeka
 Pomorski fakultet u Rijeci /
 Faculty of Maritime Studies Rijeka
 Studentska 2
 51 000 Rijeka
 Hrvatska / Croatia

**Pregledni članak/
 Review article**

UDK / UDC: 334.713(497.5)

Primljeno / Received:
 5. travnja 2010. / 5th April 2010

Odobreno / Accepted:
 7. lipnja 2010. / 7th June 2010

MALO PODUZETNIŠTVO U REPUBLICI HRVATSKOJ OD 2003. DO 2009. GODINE S OSVRTOM NA POMORSKU DJELATNOST

SMALL ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF CROATIA FROM 2003 TO 2009 WITH AN OVERVIEW OF MARITIME ACTIVITY

SAŽETAK

Ovaj je rad pregled kretanja malog poduzetništva u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2003. do 2009. godine. Prikazani su pojedini pravni oblici malih poduzeća s naglaskom na obrte te kretanje zaposlenosti. Utvrđeni su uvjeti djelovanja malog poduzetništva, doprinos Europske unije razvoju malog poduzetništva kao i djelatnosti u kojima djeluje najveći broj malih poduzeća u Republici Hrvatskoj. Analizirana je uloga malog poduzetništva u zapošljavanju, te je kretanje broja malih poduzeća u Republici Hrvatskoj uspoređeno s kretanjem broja malih poduzeća u Republici Sloveniji. Istraživanjem se došlo do spoznaje da mala poduzeća u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji imaju sličnu tendenciju kretanja. Na kraju je dan osvrt na pomorstvo kao stratešku djelatnost koja pruža respektabilne mogućnosti za daljni razvoj malog poduzetništva.

Ključne riječi: poduzetništvo, malo poduzeće, obrt, zaposlenost, pomorska djelatnost

SUMMARY

This paper reviews the development of small entrepreneurship in the Republic of Croatia from 2003 to 2009. Legal forms of small enterprises with an accent on crafts and movement of employment are shown. Conditions of the functioning of small entrepreneurship, the role of the European Union in small entrepreneurship development and activities in which the largest number of small enterprises operate in the Republic of Croatia are determined. The role of small entrepreneurship in employment is analysed too. The movement of small enterprises in the Republic of Croatia is compared with the movement of small enterprises in the Republic of Slovenia. The research carried out has indicated that small enterprises in the Republic of Croatia and in the Republic of Slovenia have a similar tendency of movement. At the end, an overview of the maritime activity, as a strategic activity which provides great perspectives for small entrepreneurship, is given.

Key words: entrepreneurship, small enterprise, craft, employment, and maritime activity

1. UVOD

Mala poduzeća u mnogim državama pa tako i u Republici Hrvatskoj čine najvažniji segment poduzetničkog djelovanja i odvijanja gospodarskih aktivnosti. Nepresušno su vrelo inovacija i snažan izvor ekonomskog rasta, stvarajući povećane mogućnosti zapošljavanja i stjecanja prihoda. Poduzetnički prostor Republike Hrvatske obilježavaju upravo mala poduzeća s pozitivnom dinamikom rasta ukupnog broja i varirajućom dinamikom pojedinih pojavnih oblika. Budući da je prepoznata važnost malih poduzeća, u Hrvatskoj djeluju različite institucije kao sustav potpore malim poduzetnicima i poticatelji razvoja sektora malog poduzetništva.

Cilj ovoga rada je prikazati pregled razvoja i djelovanja malog poduzetništva u Republici Hrvatskoj. Bit će prikazano kretanje ukupnog broja malih poduzeća i pojedinih pojavnih oblika, provedena usporedba sa susjednom Republikom Slovenijom te utvrđeni uvjeti djelovanja poduzetništva u Republici Hrvatskoj i njihov utjecaj na dinamiku razvoja malih poduzeća i zapošljavanje stanovništva tijekom navedenog razdoblja. Na kraju se daje osvrt na pomorsku djelatnost koja je od iznimnog značaja za hrvatsko gospodarstvo.

2. POJAM I VRSTE MALIH PODUZEĆA

Na početku razmatranja malog poduzetništva potrebno je definirati poduzetništvo kao aktivnost. Poduzetništvo je aktivnost i proces kreativnog djelovanja kojim se uz uloženo vrijeme i rad te preuzimanje rizika ostvaruje novčana i osobna nagrada i zadovoljstvo neovisnog djelovanja [17, str. 2].

Kada se govori o malim poduzećima često se nameće pitanje što je, odnosno kakvo je to malo poduzeće? U djelima brojnih autora koji proučavaju tematiku poduzetništva mala poduzeća su definirana prema broju zaposlenih, te se kao okvirna definicija koju je prihvatila većina zemalja uvažava ona da malo poduzeće zapošljava do 50 zaposlenika [1, str. 98]. Mala poduzeća u Republici Hrvatskoj svrstana su u sljedeće kategorije [1, str. 99]:

- *mikropoduzeće*: manje od 10 zaposlenih,
- *malo poduzeće*: od 10 do 50 zaposlenih (prihod od 16 milijuna kuna),

1. INTRODUCTION

Small enterprises are, in many countries as well as in the Republic of Croatia, the most important part of entrepreneurial and economical activities. They are a constant source of innovation and income as well as a strong factor in economic growth, and they provide many possibilities in employment. Small enterprises, with a positive dynamic of the growth in their number and a varying dynamic of their phenomenal manifestations, are dominant in the Croatian entrepreneurial sector. Since the importance of small enterprises in the Republic of Croatia has been recognized, some institutions, which serve as a support system for small enterprises and which stimulate the development of that sector, have been established.

The aim of this study is to show the overview of the development and functioning of small entrepreneurship in the Republic of Croatia between 2003 and 2009. Changes in the overall number of small enterprises and their phenomenal manifestations will be shown, a comparison with the Republic of Slovenia will be carried out and the terms of the functioning of small entrepreneurship in the Republic of Croatia and the effects of these terms on their development through a given period of time will also be determined. At the end, an overview will be made to maritime activity, which is very important for the Croatian economy.

2. CONCEPT AND TYPES OF SMALL ENTERPRISES

At the beginning of discussing the concept of small enterprises, it is necessary to define an entrepreneurship as an activity. Entrepreneurship is an activity and a process of creative work by which one can, through invested time, labour and risk taking, gain financial and personal reward and pleasure [17, p. 2].

When speaking of small enterprises, a question often arises, what is, and how does a small enterprise look like? Various authors, who are dealing with entrepreneurial thematic, define enterprise by a number of employees. As a result, a definition of a small enterprise, which is accepted in most countries, says that "a small enterprise has 50 employees" [1, p. 98]. However, there are legislations that categorise small enterprises. Small enterprises in the Republic of Croatia are divided into the following categories [1, p. 99]:

- *srednje poduzeće*: manje od 250 zaposlenih (prihod od 60 milijuna kuna).

Kategorizacija malih poduzeća u Republici Hrvatskoj istovjetna je kategorizaciji malih poduzeća u Europskoj uniji.

Postojeća kategorizacija djeluje unutar oblika malog poduzetništva čiji su nositelji aktivnosti različiti fizički ili pravni subjekti koji svoj poduzetnički pothvat organiziraju u jedan od oblika malog poduzetništva. Subjekti malog poduzetništva su aktivni u sljedećim pravnim oblicima [1, str. 100.]:

- *obrt* (slobodni, vezani i povlašteni),
- *trgovačko društvo* (javno trgovačko društvo, društvo s ograničenom odgovornošću, komanditno društvo, dioničko društvo),
- *zadruga* (obrtnička, poljoprivredna, stambena, štedno-kreditna, uslužna),
- *ostali oblici organiziranja privatne poduzetničke prakse – slobodna zanimanja*.

Uz ove osnovne oblike postoje i specifični oblici malog poduzetništva kao što su:

- *Prema spolu*: poduzetništvo muškaraca i poduzetništvo žena,
- *Prema nacionalnosti*: poduzetništvo većine i poduzetništvo manjine,
- *Prema dobnoj zrelosti*: poduzetništvo dobro zrelih osoba i poduzetništvo mladih,
- *Prema poduzetničkom iskustvu*: poduzetništvo u novonastalim poduzećima i poduzetništvo u etabliranim tvrtkama,
- *Prema obiteljskoj angažiranosti*: neobiteljsko poduzetništvo i obiteljsko poduzetništvo,
- *Prema broju poduzetnika*: individualno poduzetništvo i grupno poduzetništvo.

Od navedenih specifičnih oblika malog poduzetništva, kao predmet proučavanja statističkih stručnjaka i statističkih ureda te ekonomskih organizacija i ekonomskih analitičara ističu se poduzetništvo muškaraca i žena te obiteljsko poduzetništvo.

Kada je riječ o poduzetništvu muškaraca i žena interes za njihovo proučavanje i praćenje proizlazi iz povećanja svijesti i želje da se stvori ravnopravnost između muške i ženske populacije. U Republici Hrvatskoj udio žena koje su poduzetnički aktivne manji je za 2,41 puta od udjela poduzetnički aktivnih muškaraca, no

- *Micro enterprise*: less than 10 employees
- *Small enterprise*: 10 to 50 employees, with an income of over 16 million kunas
- *Medium enterprise*: less than 250 employees, with an income of over 60 million kunas

The categorization of small enterprises in the Republic of Croatia resembles the one in the European Union.

The existing categorization acts within small enterprises whose holders are different physical or legal entities who organize their entrepreneurial venture in one of the categories of small enterprises. Subjects of small enterprises are active in the following legal forms [1, p. 100]:

- *Craft* (free, bound and privileged)
- *Company* (partnership, limited liability company, limited partnership, and joint stock company)
- *Cooperative* (craft, agriculture, housing, savings and credit, services)
- Other forms of organization of private enterprise practices – free professions.

Along these basic forms, there are also specific forms of small enterprises sorted by:

- *Gender*: male and female entrepreneurship
- *Nationality*: enterprise of the majority or minority
- *Age or maturity*: mature age entrepreneurship or entrepreneurship of young people
- *Entrepreneurial experience*: entrepreneurship in emerging companies or in established companies
- *Family engagement*: family entrepreneurship or non-family entrepreneurship
- *Number of entrepreneurs*: individual or group entrepreneurship.

According to statistical studies of experts, statistical offices, economic organizations and economic analysts, out of these specific forms of small entrepreneurs, the most important ones are male and female entrepreneurship and family entrepreneurship.

When it comes to male and female entrepreneurship, the interest for studying and monitoring comes from the increasing awareness and desire to create equality between the male and female population. In the Republic of Croatia, the share of women who are active in entrepreneurship is 2.41 time lower than that of men active in entrepreneurship, but when it comes to the number of employees, the share of women is increasing [9], [13].

kada je riječ o broju zaposlenih udio žena je u porastu [9],[14].

Obiteljsko poduzetništvo aktualan je oblik malog poduzetništva, a u zadnje vrijeme dobiva još veći značaj. Prema udjelu u malom poduzetništvu, poduzeća u obiteljskom vlasništvu u pojedinim državama zauzimaju značajne udjele [2]. U okviru Europske unije obiteljsko poduzetništvo čini 40% (npr. Njemačka 80%, Italija 75-90%) svih poduzeća. U SAD-u mala poduzeća u obiteljskom vlasništvu čine čak 95% svih poduzeća. Obiteljsko poduzetništvo u Republici Hrvatskoj duge je tradicije i najviše je bilo prisutno u poljoprivrednoj djelatnosti, a u novije vrijeme aktualna je turistička djelatnost. Sudjeluje s udjelom od 70% svih poduzeća [11]. Otvoreno je 200 obiteljskih hotela, dok ih je npr. u Italiji otvoreno 25 000, a u Grčkoj 8 000 [2]. Očekuje se da će obiteljsko poduzetništvo dalje bilježiti rast u svim djelatnostima.

3. RAZVOJ I UVJETI DJELOVANJA MALOG PODUZETNIŠTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Mala poduzeća najčešći su oblik poduzetničkog djelovanja u Republici Hrvatskoj. Udio malih poduzeća u Republici Hrvatskoj prema podacima FINE [4] i Hrvatske gospodarske komore [7] u rujnu 2009. godine iznosio je 97,7%, odnosno 85 416 u ukupnom broju od 87 427 poduzeća te 95 508 fizičkih osoba u malom poduzetništvu (u obrtima), što ukazuje na veliku važnost malog poduzetništva u Republici Hrvatskoj, ali i na činjenicu da se ne odstupa od približavanja Europskoj uniji gdje malo poduzetništvo zauzima 99% poduzetničkog prostora [3, str. 12.]. U 2007. godini u Europskoj uniji djelovalo je 20 409 000 malih poduzeća [3, str. 12.]. Važno je znati da upravo sektor malog poduzetništva ima najveći udio u broju zaposlenih u Republici Hrvatskoj.

Razvoj malog poduzetništva u Republici Hrvatskoj bio je neko vrijeme ograničen ratnim zbivanjima, procesom privatizacije i velikim administrativnim preprekama. No, kada je prepoznata važnost sektora malog poduzetništva i njegova uloga u brojnim svjetskim gospodarstvima poduzeti su koraci prema stvaranju sustava potpore malim poduzetnicima.

Family entrepreneurship has become a very popular form of small entrepreneurship and in recent time gets more significance. In some countries, companies in family ownership take a significant share in the number of small enterprises [6]. Within the European Union, family enterprises make as much as 40% (e.g. Germany 80%, Italy 75-90%) of all enterprises. In the USA, family owned enterprises occupy 95% share of all enterprises. Family entrepreneurship in the Republic of Croatia has a long tradition, especially in agriculture and, lately, in tourism. Tourism participates with 70% share in total enterprise number [11]. It is opened 200 family hotels, while e.g. in Italy 25 000 and Greece 8 000 family hotels [6]. It is expected that family enterprises will record a further growth in all activities.

3. DEVELOPMENT AND FUNCTIONING CONDITIONS OF SMALL ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Small enterprises are the most common form of entrepreneurial activity in the Republic of Croatia. According to FINA [8] and the Croatian Chamber of Economy [4], in September 2009, the number of small enterprises in the Republic of Croatia was 85 416, what is 97.7% of the total number of all 87 427 companies and 95 508 physical entities in small entrepreneurship (in crafts), thus indicating the great importance of small enterprises in the Republic of Croatia, as well as the fact that this number does not deviate from the European Union, where small enterprises occupy 99% of the entrepreneurial space [7, p. 12]. In 2007, there were 20 409 000 small enterprises [7, p. 12] in the European Union. It is important to know that the small entrepreneurship sector has the highest proportion in the number of employees in the Republic of Croatia.

For some time the development of small entrepreneurship in the Republic of Croatia was limited because of the war, the privatisation process and because of many administrative obstacles. But after that period, the importance of small enterprises and their role in the world's economy were recognized, the steps were taken toward creating a support system for small entrepreneurs. Further more, a legal framework

Tada su se stvorili i zakonski okviri za djelovanje malog poduzetništva i osnovane institucije koje pomažu rad malog poduzetništva u Republici Hrvatskoj. Prije svega to je *Hrvatska agencija za malo gospodarstvo* [5] koja različitim sustavom bespovratnih potpora, projekata, sufinanciranja, savjeta, aktivne suradnje i uključivanja u projekte Europske unije daje kako navode "vjetar u leđa" hrvatskim poduzetnicima. *Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva* [13] aktivno sudjeluje u projektima Europske unije koji daju snažnu financijsku injekciju malim poduzetnicima. *Hrvatska gospodarska komora* [7] prati zbivanja u hrvatskom gospodarstvu i sektoru malog poduzetništva te zajedno s navedenim institucijama provodi potrebne mjere za kontinuirani razvoj malog poduzetništva.

Uz sve subvencije organizacija, poduzetnici moraju svoje djelovanje podupirati sredstvima koja najčešće traže od kreditnih ustanova, tj. banaka. Banke su najčešće komercijalne ili razvojne banke. U Republici Hrvatskoj ulogu razvojne banke ima *Hrvatska banka za obnovu i razvitak* [13] koja pridonosi razvoju malog poduzetništva različitim oblicima kreditiranja, izdavanjem garancija i osiguranjem izvoza. Da bi olakšali nastup na tržištu, mali poduzetnici iz pojedinih djelatnosti malog poduzetništva osnovali su vlastita udruženja kao npr. *Hrvatska obrtnička komora i Hrvatski savez zadruga*.

Zajednica Europske unije, čija će Republika Hrvatska uskoro biti punopravna članica, ulaže velike napore i provodi niz mjera kako bi poticala razvoj malog poduzetništva i stvorila najpovoljnije uvjete za djelovanje malih poduzetnika. Fondovi Europske unije dali su veliki doprinos malom poduzetništvu u Republici Hrvatskoj. Međutim, globalna gospodarska kriza snažno utječe na malo poduzetništvo u Republici Hrvatskoj. Primijećeno je opadanje broja obrta, a smanjene mogućnosti davanja potpora malim poduzetnicima dodatno utječu na pad poduzetničkih aktivnosti.

dealing with small enterprises was created, and some institutions aimed at helping such enterprises were established. The most important institution of that kind is the *Croatian Agency for Small Enterprises* [2], which grants financial support, advice, cooperation, funding of various projects and helps with involvement in projects which are funded by the European Union. It is well known that this agency is the "wind in the back" for Croatian small entrepreneurs. *The Ministry of Economy, Labour and Entrepreneurship* [12] is actively participating in a project founded by the European Union, which provides a strong financial support to small entrepreneurs. *The Croatian Chamber of Economy* [4] monitors the development in the Croatian economy and small entrepreneurship sector, and, assisted by other institutions implements the measures necessary for the continuing development of small enterprises.

Even with all subsidies, small entrepreneurs are forced to use crediting funds from the banks and similar institutions. Banks are mostly commercial or development banks. In the Republic of Croatia the development bank, is the *Croatian Bank for Reconstruction and Development* [12], which contributes to the development of small entrepreneurship by lending money, issuing guarantees and insuring export. To facilitate their participation on the market, small entrepreneurs, coming from different branches of small enterprises, set up their own associations such as the *Croatian Chamber of Crafts* or the *Croatian Association of Cooperatives*.

The European Union, that Croatia will soon be a full member of, is making great efforts and has implemented a series of measures to encourage the development of small entrepreneurship and to create the best possible conditions for the functioning of small entrepreneurs in the Republic of Croatia.

Funds of the European Union have given a great contribution to the small enterprise sector in the Republic of Croatia, but the global economic crisis is strongly affecting that sector. There have been an increasing number of closed crafts and the reduced possibility of support is an additional factor to the downward trend.

4. PREGLED MALIH PODUZEĆA U REPUBLICI HRVATSKOJ U RAZDOBLJU OD 2003. DO 2009. GODINE

Od trenutka kada su mali poduzetnici počeli dobivati institucionalne poticaje za realizaciju svojih poduzetničkih pothvata počeo je značajan razvoj malih poduzeća. Dinamika broja malih poduzeća u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2003. do 2009. godine prema pojedinim pravnim oblicima prikazana je u tabeli 1.

4. REVIEW OF SMALL ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF CROATIA FROM 2003 TO 2009

When small entrepreneurs got the institutional incentives for the realization of their entrepreneurial venture, a significant development of small enterprises started. The dynamic of the number of small enterprises in the Republic of Croatia from 2003 to 2009 and according to legal forms is shown in Table 1.

Tabela 1. Broj malih poduzeća u Republici Hrvatskoj od 2003. do 2009. godine prema pravnim oblicima – stanje: godišnji prosjek

Table 1. Number of small enterprises in the Republic of Croatia from 2003 to 2009 by a legal form – annual average

Godina Year	PRAVNI OBLICI / LEGAL FORMS		
	Obrti Crafts	Trgovačka društva Companies	Zadruga Cooperatives
2003	101 671	64 698	878
2004	105 567	65 327	1 487
2005	105 107	67 760	1 104
2006	103 986	76 588	516
2007	103 450	81 467	1 594
2008	100 777	87 807	417
2009	95 508	85 416	408

Napomena: podaci se odnose na ukupan broj trgovačkih društava te ukupan broj aktivnih obrta i zadruga
Note: The data represent the total number of small enterprises registered as companies, crafts and cooperatives

Izvor: Hrvatska gospodarska komora: Malo gospodarstvo-<http://www.hgk.biznet.hr/fileovi/16198.pdf>, godine; Hrvatska obrtnička komora: Obrtništvo u brojkama – pregled publikacija od 2003. do 2009. godine; Državni zavod za statistiku: Statističke informacije – pregled publikacija od 2003. do 2009. godine. / Source: Croatian Chamber of Economy: Small and medium enterprises-<http://www.hgk.biznet.hr/>

fileovi/16198.pdf; Croatian Chamber of Crafts: Crafts number- publications review from 2003 to 2009, <http://www.hok.hr>

Na temelju podataka iz prethodne tabele slijedi da je malo poduzetništvo u Republici Hrvatskoj najviše zastupljeno putem obrta i trgovačkih društava. Kretanje broja obrta pokazuje uzlaznu putanju do 2008. godine kada dolazi do pada broja obrta koji se nastavlja 2009. godine (obrta će biti zasebno razmatrani i prikazani na grafikonu 2.). Trgovačka društva iskazuju promjenjivu dinamiku kretanja te najveći rast bilježe na prijelazu 2005. godine na 2006. godinu. Trend pada uslijedio je na prijelazu iz 2008. godine na 2009. godinu. Zadruga pokazuju rast od 2003. godine do 2005. godine, nakon čega slijedi pad da bi se opet zabilježilo povećanje u 2007. godini. Kao i ostala dva oblika malog poduzetništva i zadruga 2008. i 2009. godine bilježe značajan pad.

According to the data from Table 1, it follows that small enterprises in the Republic of Croatia mostly act through crafts and companies. Trends in the crafts show upward trajectory until the year 2008, when there was a decrease in the number of crafts which also continues in 2009 (crafts will be considered separately and shown on Graph 2). Companies show a variable dynamics of movement. The highest growth was recorded at a transition from 2005 to 2006, and thereafter a declining trend that is most important in the transition from 2008 to 2009. Cooperatives show an increase from 2003 up to 2005, with a decline after and then again an increase recorded in 2007. Like the other two types of small enterprises, cooperatives also marked a significant decline in 2008 and 2009.

Djelatnosti u kojima mala poduzeća u Republici Hrvatskoj ostvaruju najveće udjele su [6]:

- trgovina na malo i veliko - 35%
- promet nekretnina - 22%
- prerađivačka industrija - 13,2% i
- građevinarstvo - 10,35% .

U Europskoj uniji najznačajnije su djelatnosti proizvodnje, telekomunikacija i opskrbe električnom energijom [16, str. 2].

Navedene djelatnosti malog poduzetništva u Republici Hrvatskoj zapošljavaju čak 80,55% od ukupnog broja zaposlenih u malim poduzećima. Sam sektor malog poduzetništva u 2009. godini zapošljavao je 47,6%, tj. 428 558 zaposlenih od ukupnog broja od 900 333 zaposlenih kod 87 427 registriranih trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj te 215 618 osoba zaposlenih kao fizičke osobe u obrtima [8]. Takav udjel upućuje na važnost malog poduzetništva u zapošljavanju u Republici Hrvatskoj. Broj zaposlenih u malim poduzećima u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2003. do 2009. godine prikazan je na grafikonu 1.

Activities in which Croatian small enterprises achieve the highest shares are [5]:

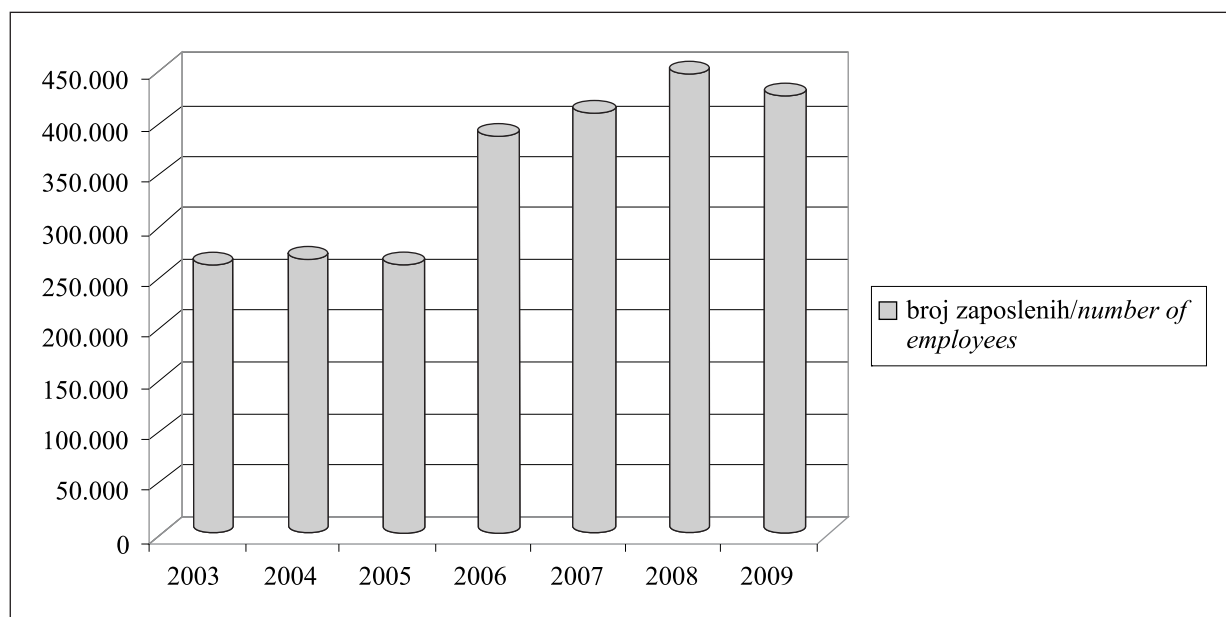
- Retail and wholesale - 35%
- Real estate enterprise - 22%
- Manufacturing industry - 13.2% and
- Construction industry - 10.35%.

In the European Union, the most significant activities are: manufacturing, telecommunications and electric supply [16, p. 2].

Four dominant activities in small entrepreneurship in the Republic of Croatia employ 85.55% of the total number of people working in small enterprises. In the year 2009, the small enterprises sector employed alone 47.6% (i.e. 428 558) of the total number of 900 333 employees within the 87 427 registered companies and 215 618 people employed in the craft [8]. That share shows the significance of small-size entrepreneurship for the employment in the Republic of Croatia. The number of employees in small-size enterprises in the Republic of Croatia from 2003 to 2009 is shown on Chart 1:

Grafikon 1. Broj zaposlenih u malim poduzećima u Republici Hrvatskoj od 2003. do 2009. godine – stanje: godišnji prosjek [7]

Graph 1. Number of employees in small enterprises in the Republic of Croatia from 2003 to 2009 – annual average [7]

Napomena: podaci se odnose na ukupan broj zaposlenih u malim poduzećima koja posluju kao trgovačka društva (broj zaposlenih fizičkih subjekata malog poduzetništva prikazan je u Grafikonu 3.)

Note: The data represent the total number of employees in small enterprise of legal entities (number of employees in small enterprises representing the natural persons will be shown on chart 3)

Broj zaposlenih u malim poduzećima kretao se promjenjivom dinamikom od 2003. godine do 2005. godine. Značajniji porast broja malih poduzeća u 2006. godini utječe i na povećanje broja zaposlenih te se taj rast nastavlja u 2007. i 2008. godini, no 2009. godine dolazi do značajnijeg pada s očekivanjem da će se trend uzrokovan gospodarskom krizom nastaviti.

Kao jedan od najznačajnijih oblika malog poduzetništva u Republici Hrvatskoj ističu se obrti čije kretanje iskazuje pad. Prema posljednjim istraživanjima obrtništvo u Republici Hrvatskoj prolazi razdoblje ozbiljne krize produbljene globalnom recesijom. U 2008. godini zatvoreno je 6 903 obrta [10]. Glavni razlozi lošeg stanja obrtništva su:

- pad potražnje u navedenim djelatnostima,
- jačanje konkurencije (npr. veliki robni centri) u djelatnosti trgovine i
- pad životnog standarda koji se dodatno produbljuje globalnom krizom.

Broj obrta u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2003. do 2009. godine prikazan je na grafikonu 2.

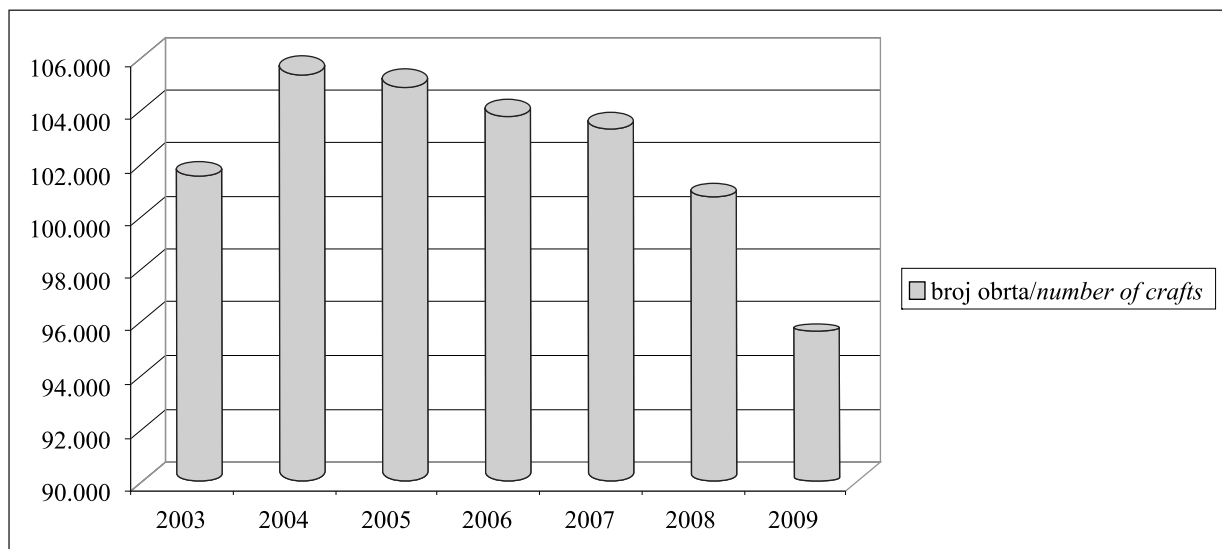
The number of employees in small enterprises varied between 2003 and 2005. A significant increase in the number of small enterprises in 2006 positively affected the number of employees in that sector and the growth continued in 2007 and 2008, but in 2009 came a more significant decline, with an expected fall to be continued and influenced by the economic crisis.

One of the most important forms of a small enterprise in the Republic of Croatia is crafts, but their movement has recorded a fall. According to the latest researches carried out, craft companies in the Republic of Croatia are going through a period of serious crisis, which is deepened by a global recession. In 2008, 6 903 trade companies were closed [10]. The main reasons for such bad conditions within craft companies are:

- Drop in demand in that sector
- Strengthening of competition (emerging of large commodity centres) and
- Decline in living standards caused by the global crisis.

The number of crafts in the Republic of Croatia from 2003 to 2009 is shown on Graph 2.

Grafikon 2. Broj obrta u Republici Hrvatskoj od 2003. do 2009. godine – stanje: godišnji prosjek [9]
Graph 2. Number of crafts in the Republic of Croatia from 2003 to 2009 – annual average [9]

Najveći broj obrta, 105 567, zabilježen je 2004. godine. Od tada obrti bilježe kontinuiran pad, koji je najznačajniji 2009. godine i iznosi 10,35% u odnosu na 2004. godinu.

The largest number of crafts was recorded in the year 2004. Since then crafts have marked a continuous decline, which was the most significant in 2009 with a fall of 10.35% in relation to the year 2004.

Prema podacima Hrvatske obrtničke komore najviše obrta od njih 95 908 u 2009. godini poslovalo je u sljedećim djelatnostima [8]:

- uslužno zanatstvo (33,62%),
- trgovina (16,64%) i
- ugostiteljstvo i turizam (16,39%).

Broj obrta u Republici Hrvatskoj u 2009. godini bio je raspoređen po županijama kako slijedi [8]:

- Zagrebačka županija (s gradom Zagrebom) 23 447 obrta ili 24,5%
- Splitsko-dalmatinska županija s 11 008 obrta ili 11,5% i
- Primorsko-goranska županija s 9 456 obrta ili 9,9%.

U Zagrebačkoj županiji najaktivnija je bila djelatnost uslužnog zanatstva i trgovine te prijevoza osoba i stvari, dok su u Splitsko-dalmatinskoj i Primorsko-goranskoj županiji uz te djelatnosti, aktivne bile i djelatnosti ugostiteljstva i turizma.

Obrti u Republici Hrvatskoj zapošljavali su veliki broj ljudi sve do pojave globalne krize. Grafikon 3. donosi pregled kretanja broja zaposlenih u obrtima za Republiku Hrvatsku od 2003. godine do 2009. godine.

According to the *Croatian Chamber of Crafts* most of these 95 908 craft companies operate in the following sectors [3]:

- Service trades - 33.62%,
- Trade - 16.64% and
- Hotel management and tourism - 16.39%.

In 2009, the number of crafts in the Republic of Croatia, according to the counties with the highest number of crafts, was as follows [3]:

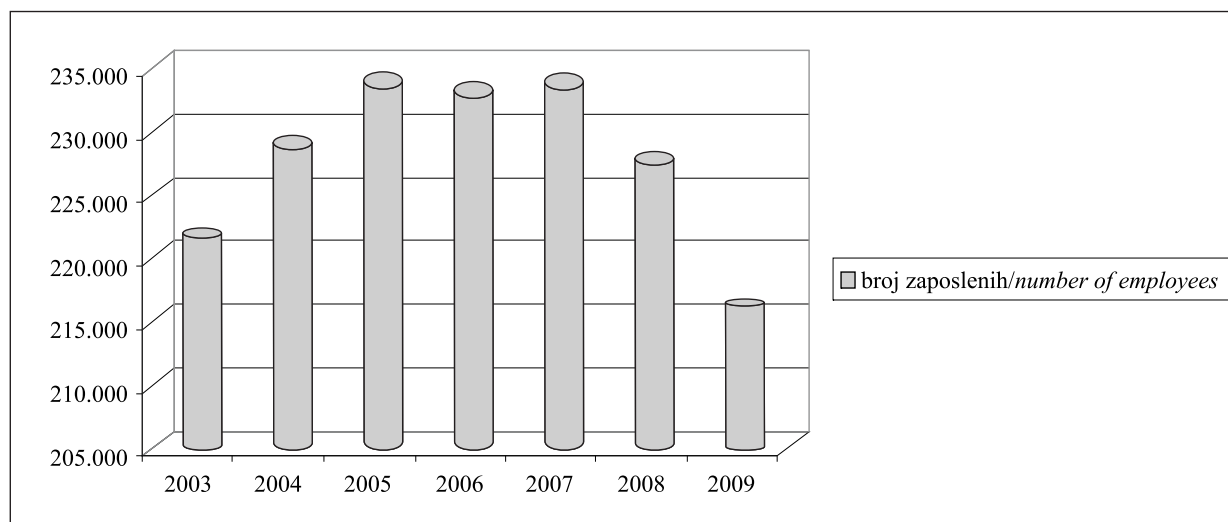
- The Zagreb County and The City of Zagreb with 23 477 crafts (24.5%)
- The Splitsko-Dalmatinska County with 11 008 (11.5%) and
- The Primorsko-goranska County with 9 456 crafts (9.9%).

In the Zagreb County, the most active services were trade, and transportation of people and goods, while in the Splitsko-Dalmatinska county and the Primorsko-goranska one, the most active within all services were hotel management and tourism.

Crafts in the Republic of Croatia have employed a large number of people until the beginning of the economic crises. Graph 3 gives an overview of the trends in the employment of people in crafts within the Republic of Croatia from 2003 to 2009.

Grafikon 3. Broj zaposlenih u obrtima u Republici Hrvatskoj od 2003. do 2009. godine – stanje: godišnji prosjek [9]

Graph 3. Number of employees in crafts in the Republic of Croatia from 2003 to 2009 – annual average [9]

Udio zaposlenih u obrtima u ukupnom broju zaposlenih 2009. godine iznosio je 23,95%, tj. 215 618 zaposlenih od 900 333 ukupno zaposlenih [8]. Najveći broj zaposlenih u obrtima zabilježen je 2005. godine i 2007. godine. U 2008. godini zatvaranjem velikog broja obrta i snažnijim djelovanjem gospodarske krize došlo je do naglog pada broja obrta i broja zaposlenih u obrtima tijekom 2009. godine.

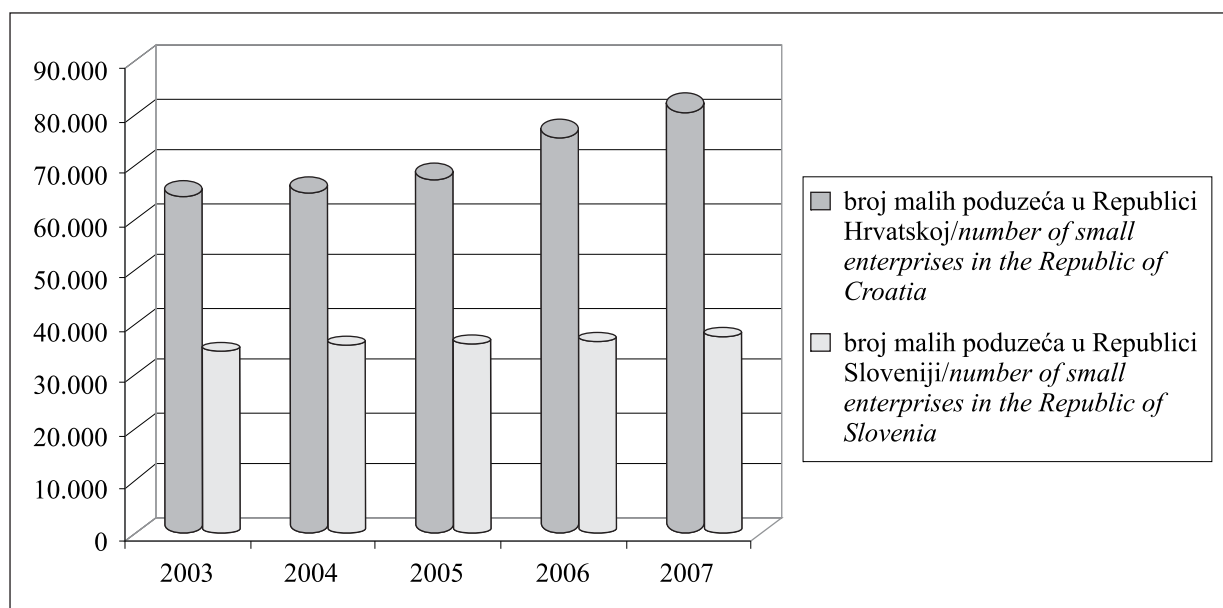
Na grafikonu 4. prikazano je kretanje broja malih poduzeća u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji. Kada se komparira broj malih poduzeća u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji potrebno je imati na umu sljedeće razlike između ove dvije države: znatno veći broj stanovnika Republike Hrvatske, članstvo Republike Slovenije u Europskoj uniji i činjenicu da je Republika Slovenija lakše koristila dobar dio sredstava iz fondova Europske unije.

In 2009, the number of employees in the crafts comprised 215 618 people [3]. The most significant share was recorded in the year 2005 and 2007. In 2008, the closing of many crafts and a stronger act of global crisis lead, in the year 2009, to a very significant decrease in the number of employees in the crafts.

Chart 4 shows a movement of small enterprises in the Republic of Croatia and the Republic of Slovenia. Comparing the number of small enterprises in the Republic of Croatia and in the Republic of Slovenia, it is necessary to bear in mind the following differences between these two states: the number of the Croatian population, the membership of the Republic of Slovenia in the European Union and the fact that the Republic of Slovenia used the funds from the European Union much easier.

Grafikon 4. Broj malih poduzeća u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji od 2003. do 2007. godine – stanje: godišnji prosjek

Chart 4. Small enterprises in the Republic of Croatia and in the Republic of Slovenia in the period from 2003 to 2007 – annual average

Napomena: podaci se odnose na mala poduzeća registrirana kao pravne osobe-trgovačka društva
 Note: Data represents small enterprises registered as legal entities (companies)

Izvor / Source: Hrvatska gospodarska komora: Malo gospodarstvo-<http://www.hgk.biznet.hr/16198.pdf> Državni zavod za statistiku Republike Slovenije: Podjetja v Sloveniji – pregled dostupnih publikacija od 2003. godine do 2007. godine. <http://www.stat.si>

Kretanje broja malih poduzeća u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji pokazuje uzlaznu putanju u promatranom razdoblju. Dominirajuće djelatnosti malih poduzeća u Republici Sloveniji 2007. godine bile su [18]:

– iznajmljivanje i poslovne usluge (24,4%),

The Republic of Croatia and the Republic of Slovenia have shown an upward movement of small enterprises in that period. In 2007, the dominating activities of small enterprises in the Republic of Slovenia were [18]:

– Renting and enterprise services - 24.4%

- trgovina (22,4%),
- graditeljstvo (17,4%) i
- proizvodnja (17,3%).

Budući da je provedena komparacija broja malih poduzeća u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji koja su registrirana kao trgovačka društva, odnosno pravne osobe u tabeli 2. uspoređen je broj obrta kao oblika malog poduzetništva u kojem najviše djeluju fizičke osobe.

- Trade - 22.4%
- Civil engineering - 17.4% and
- Manufacturing - 17.3%.

According to the comparison of small enterprises, registered as companies or legal entities, in the Republic of Croatia and in the Republic of Slovenia, table 2 shows the number of crafts as a form of small enterprises in which the physical entities are the most active ones.

Tabela 2. Broj obrta u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji od 2004. do 2007. godine – stanje: godišnji prosjek

Table 2. Number of crafts in the Republic of Croatia and in the Republic of Slovenia in the period from 2003 to 2007 – annual average

Godina Year	Republika Hrvatska Republic of Croatia	Republika Slovenija Republic of Slovenia
2004	105 567	35 025
2005	105 107	33 252
2006	103 986	34 783
2007	103 450	35 020

Izvor / Source: Hrvatska Obrtnička komora: Obrtništvo u brojkama – pregled publikacija od 2004. godine do 2007. godine, Državni zavod za statistiku Republike Slovenije: Obrtna podjetja v Sloveniji – pregled dostupnih publikacija od 2004. godine do 2007. godine. <http://www.stat.si>

Grafikon pokazuje veliku razliku u broju obrta u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji, što je i logično s obzirom na veći broj stanovnika Republike Hrvatske. Obrti u Republici Hrvatskoj iskazuju lagani pad, dok obrti u Sloveniji pokazuju uglavnom uzlaznu putanju uz mali pad broja obrta 2005. godine. Djelatnosti koje su dominirale u obrtništvo u Republici Sloveniji 2007. godine bile su [18]:

- građevinarstvo (36,9%),
- proizvodnja (27,6%),

dok su ostale djelatnosti znatno manjeg udjela: djelatnost prometa, skladištenja i veza s 15% udjela.

5. OSVRT NA MALO PODUZETNIŠTVO U POMORSTVU U REPUBLICI HRVATSKOJ

Republika Hrvatska je tradicionalno pomorski orijentirana i pomorske djelatnosti imaju važnu ulogu u hrvatskom gospodarstvu. Pomorstvo je skup svih djelatnosti, vještina, znanja i društvenih odnosa na moru i u vezi s morem [15, str. 617.]. Od pomorskih djelatnosti u Re-

Following the data given in this table there is a big difference between the numbers of trades in the Republic of Croatia and the ones in the Republic of Slovenia, what is logic due to the Croatian population being larger in number. Crafts show a slow motion in the Republic of Croatia, while crafts in the Republic of Slovenia show mostly an upward trajectory with a slight decrease in the number of trades in the year 2005. Activities that dominated in the crafts in Republic of Slovenia in 2007 were the following ones [18]:

- Civil engineering - 36.9%
- Manufacturing - 27.6%,

while other activities, such as traffic enterprises, storage and communications, with a 15% share, showed a significantly smaller share.

5. ANALYSIS OF SMALL ENTREPRENEURSHIP IN MARITIME ACTIVITY IN THE REPUBLIC OF CROATIA

The Republic of Croatia has traditionally been a maritime oriented country, and maritime activities have an important role in the

publici Hrvatskoj najvažnije su djelatnosti morskog brodarstva, morskih luka i brodogradnje.

Morske luke (Rijeka, Ploče, Zadar, Split, Dubrovnik i Pula) mjesta su u kojima se ostvaruju različite djelatnosti malog poduzetništva i koja čine važan segment gospodarskog razvitka Republike Hrvatske. Među lukama najvažniju ulogu ima luka Rijeka koja je u 2008. godini ostvarila promet od 12 391 591 t (zbirni promet generalnog, rasutog, tekućeg tereta i drva) te 168 761 TEU (20' kontejnera) [12]. Lučke djelatnosti, odnosno sve prateće djelatnosti uz glavnu lučku uslugu izvor su prilika malim poduzetnicima da svoje aktivnosti usmjere na otvaranje poduzeća u jednoj od uslužnih djelatnosti u lučkom poslovanju (npr. komunalna poduzeća, ugostiteljski objekti na putničkim terminalima, prijevoznike djelatnosti, špediterske djelatnosti i sl.).

Velika brodogradilišta, iako već duže vrijeme u krizi, angažiraju veliki broj malih poduzeća i obrta. Značajan je razvoj malih brodograđevnih poduzeća, servisa i trgovina koja su se snažnije počela razvijati razvojem nautičkog turizma.

U Republici Hrvatskoj posluju 352 mala brodograđevna poduzeća koja se bave gradnjom i popravcima malih brodova i čamaca, a koji služe u turističke svrhe ili djeluju u marinama za potrebe nautičkog turizma [7]. U nastavku se daje prikaz broja zaposlenih jednog značajnijeg dijela malih brodogradilišta.

Često su ta poduzeća mali obrti, odnosno obiteljska gospodarstva. U samoj proizvodnji malih čamaca i brodica registrirano je 80 malih poduzeća koja zapošljavaju 660 radnika. U marinama je i veliki broj malih ugostiteljskih objekata i trgovina. Mala poduzeća koja se bave proizvodnjom brodske opreme broje 200 članova u Zajednici proizvođača brodske opreme i zapošljavaju 9 000 radnika.

Croatian economy. "Maritime is the set of all activities, skills, knowledge and social relations at sea or in connection with the sea [14, p. 617]." The most important maritime activities in the Republic of Croatia are shipping, shipbuilding and port activities.

Sea ports (Rijeka, Ploče, Zadar, Split, Dubrovnik and Pula) are places where we can find a different range of small enterprises that constitute an important segment in the Croatian economy. The most important Croatian port is the port of Rijeka, which had a turnover of 12 391 591 tons (the total number of general, bulk, liquid cargo and wood) and 168 761 TEU units (20' containers) in 2008 [15, p. 617]. The port activities and all the associated activities along the main harbour and dock services provide a great range of opportunities for small entrepreneurs to open their own small enterprises connected with different activities within the port operations (e.g. utility companies, catering facilities at the terminal, transportation, forwarding services, etc.).

Croatian large shipyards, although for a long time in crisis, have engaged a large number of small enterprises and crafts. There has been a significant development in small shipbuilding companies, services and crafts that made room for nautical tourism.

In the Republic of Croatia, there are 352 small shipbuilding enterprises. They are engaged in the building and repair of small ships and boats, which are used for tourism or in marinas where they are used for rendering services in nautical tourism [4]. Table 3 shows the number of employees in a significant part of the small shipyards in the Republic of Croatia in the year 2007.

These companies are often small enterprises or family owned companies. In the building and repair of small ships and boats, there are 80

Tabela 3. Broj zaposlenih u malim brodogradilištima u Republici Hrvatskoj 2007. godine

Table 3. Number of employees in few small shipbuilding enterprises in the Republic of Croatia in 2007

TVRTKA COMPANY	BROJ ZAPOSLENIH NUMBER OF EMPLOYEES
AD BRODOVI d.o.o.	108
PIČULJAN MARINE d.o.o.	24
PRINZ ADRIATIC d.d.	49
BRODOGRADILIŠTE PUNAT d.o.o.	26
SAS VEKTOR d.d.	56

Izvor / Source: Hrvatska gospodarska komora; Brodogradnja, <http://hgk.biznet.hr/hgk/fileovi/13446.pdf>

U području ribarstva zaposleno je ukupno 20 000 ljudi. Ribarska djelatnost najčešće je organizirana u obliku obrta s udjelom 2008. godine od 2,3% u ukupnom broju obrta ili 2 316 ribarskih obrta [10].

Mali poduzetnici zasigurno će daljnjim razvijanjem pomorskih djelatnosti dobiti nove prilike za pokretanje poslova i plasman svojih proizvoda i usluga.

6. ZAKLJUČAK

Malo poduzetništvo najvažniji je izvor poduzetničkih pothvata u Republici Hrvatskoj, pružajući mogućnosti djelovanja u različitim pojavnim oblicima i fizičkim i pravnim osobama.

Gledajući pojavne oblike poduzetništva, naglašen je broj obrta i trgovačkih društava. Dominirajuće djelatnosti u ukupnom broju malih poduzeća svih oblika su: trgovina na veliko i malo, promet nekretnina, proizvodnja i građevinarstvo.

Istraživanje koje je provedeno u ovome radu pokazuje:

- od ukupnog broja 87 427 poduzeća registriranih u Republici Hrvatskoj udio malih poduzeća čini 97,7%, odnosno 85 417 poduzeća,
- udio malih poduzeća u Europskoj uniji čini 99% ukupnog broja poduzeća,
- broj zaposlenih u malim poduzećima bilježi svoj maksimum u 2008. godini kada doseže brojku od 448 803 zaposlena,
- broj obrta bilježi svoj maksimum u 2004. godini od 105 567 obrta, a u kasnijim godinama bilježi pad,
- broj zaposlenih u obrtima doseže svoj maksimum u razdoblju od 2005. (233 661 obrt) do 2007. godine (233 482 obrta), a u kasnijim godinama bilježi pad.

Komparacija sa susjednom Republikom Slovenijom pokazuje sličnost kretanja malog poduzetništva u promatranom razdoblju.

Pomorstvo kao djelatnost od posebnog je značaja za hrvatsko gospodarstvo i snažan je izvor afirmacije malih poduzeća koja svoj put mogu pronaći u različitim lučkim, brodograđilišnim, nautičkim i brojnim drugim djelatnostima nudeći svoje proizvode i usluge bez kojih je nemoguće odvijanje aktivnosti u svim granama pomorstva.

registered small enterprises that employ 660 workers. The marinas have a large number of shops and restaurants. There are 200 small enterprises engaged in the production of marine equipment, with 9 000 workers all together.

The fishing industry employs 20 000 people. Fishing activities usually include crafts and their share in the total number of trades in the Republic of Croatia in the year 2008 was 2.3% including a total number of 2 316 fishing crafts [10].

Small enterprises will surely get new possibilities for setting up their enterprise and offer their services in various maritime activities.

6. CONCLUSION

Small entrepreneurship is the most important source of entrepreneurial ventures in the Republic of Croatia by providing work opportunities in various forms, for natural and legal persons.

Looking at the forms of small enterprises, a domination of crafts and companies is visible. The dominated activities in the total number of small enterprises of all types are: wholesale and retail trade, real estate, manufacturing and construction.

The research carried out in this paper indicates:

- In the total number of 87 427 enterprises registered in the Republic of Croatia the share of small enterprises is 97.7% i.e. 85 417 enterprises
- The share of small enterprises in the European Union is 99% of the total enterprise number
- The number of employees in small enterprises recorded the highest share in 2008 when the number of 448 803 employees was reached
- The crafts number recorded the maximum in 2004 with 105 567 crafts, but later records have shown a decline
- The number of employees in the crafts reached the maximum between 2005 (233 661 crafts) and 2007 (233 482 crafts), but later records have shown a decline

The comparison made with the Republic of Slovenia has shown similar movements of small enterprises within the observed period.

Malo poduzetništvo u Republici Hrvatskoj trebalo bi odigrati još značajniju ulogu u budućem gospodarskom razvoju zemlje, naročito ako se prihvate i implementiraju preporuke Europske povelje o razvoju poduzetništva.

Maritime affairs as an activity of special importance for the Croatian economy is a powerful source of affirmation of small companies that may find their way in a port, shipyard, boating and many other sectors by offering their products and services without which it is impossible to conduct these activities.

Small entrepreneurship in the Republic of Croatia should play a more important role in the economic development than it is now the case, especially with the implementation of the Charter of the European Union on the development of entrepreneurship.

LITERATURA / REFERENCES

- [1] Buble, M., D. Kružić, Poduzetništvo, realnost sadašnjosti i izazov budućnosti, Split, RRIF- plus, 2006.
- [2] Dukovac, E., Obiteljski hoteli, <http://www.poslovni.hr/75551.aspx>
- [3] EIM Business and policy research: First section of the Annual Report on EU; Small and Medium-sized Enterprises, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/craft/sme_perf_review/doc_08/spr08_annual_reporten.pdf
- [4] FINA: Poslovanje poduzetnika, (pdf) pregled 2009. godine, <http://www.fina.hr>
- [5] Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, <http://www.hamag.hr>
- [6] Hrvatski državni zavod za statistiku, Statističke informacije – Pregled publikacija od 2003. godine do 2009. godine <http://www.dzs.hr>
- [7] Hrvatska gospodarska komora: Malo gospodarstvo, <http://www.hgk.biznet.hr/>
- [8] Fileovi/16198.pdf; Brodogradnja, <http://www.hgk.biznet.hr/fileovi/13446.pdf>
- [9] Hrvatska obrtnička komora: Obrtništvo u brojkama – Pregled publikacija od 2003. godine do 2009. godine, <http://www.hok.hr>; <http://www.metro-portal.hr/vijesti/biznis>
- [10] <http://www.dalje.com/hr-hrvatska/zene-u-hrvatskoj-manje-zaposlene-od-muskaraca/297164>
- [11] <http://www.glas-koncila.hr/rubrikeinterview.html>
- [12] <http://www.poslovni.hr/43741.aspx>
- [13] Lučka uprava Rijeka, <http://www.portauthority.com>
- [14] Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, <http://www.mingorp.hr>
- [15] Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva: Startegija razvoja ženskog poduzetništva u Republici Hrvatskoj od 2010. – 2013. godine., Zagreb 2009/2010., <http://www.mingorp.hr>
- [16] Pomorski leksikon, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1990.
- [17] Scheinman, M., Industry, trade, and services; Eurostat observatory: Statistics in focus, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
- [18] Singh A., S. Singh, K. Singh, Key to enterpreneuiral development; International conference on Iformation Security and Management, Allahabad, January 2010., [http](http://www.stat.si)
- [19] Slovenski Državni zavod za statistiku – Podetja u Sloveniji – Obrtna podjetja v Sloveniji, pregled dostupnih publikacija (2003. – 2007. godine) <http://www.stat.si>